

Posztoperatív fájdalomcsillapítás

Ökrös Iona

**B-A-Z Megyei Kórház és Egyetemi Oktató Kórház
Miskolc**

Debrecen, 2006.12.06.

Multimodális rehabilitációs program

- gondos preoperatív állapotfelmérés, előkészítés
- a stress csökkentése (psychés, gyógyszeres, sebészi)
- fájdalomcsillapítás (polymodális)
- korai mobilizálás
- korai enterális táplálás
- korán eltávolítani minden draint
- a beteg képzése, együttműködése

gyorsabb gyógyulás

kevesebb szövődmény

rövidebb kórházi tartózkodás

Fájdalomcsillapítás

Ma nem megfelelő az orvosi hozzáállás

- kevés a tudásmennyiség, nem érdekli
- „tűrje a beteg”
- nem ismerik a gyógyszertant
- nem mérik fel a fájdalom hatásait
- félelem a mellékhatásoktól (tudatlanság)

A fájdalom következményei

Fiziológiai: vízretenció
hypermetabolizmus
katabolizmus (rosszabb sebgyógyulás)
fokozott alvadékonyság

Klinikai: mozgáshiány
thrombosis-hajlam ↑
légzési szövődmények ↑
gastrointestinalis motilitászavar
decubitusok

Postoperatív fájdalomcsillapítás - polymodalis analgesia

Formái: preoperatív
                          pre-emptív (intraoperatív)
                          balanced (intra- és postoperatív)

A lényeg: megelőzni a fájdalmat
                          individuálisan adagolni
                          kombinálni a módszereket, gyógyszereket

Fájdalomcsillapítás

- a beteg -

A fájdalmat a beteg érzi - a fájdalom mértéke az, amit a beteg elmond (VAS)

Egyéni eltérések

- **genetikai**
- **korábbi rögzült élmények**
- **psychoszociális tényezők**
- **a betegség összes körülménye (prognózis)**
- **kísérőbetegségek psychés vonatkozásai**

Fájdalomcsillapítás

- a sebész -

Orvosi attitűd

- a „nem fog fájni” nem igaz!
- elmagyarázni a betegnek a műtét menetét
- együttműködés az aneszteziológussal - támogatólag és tevőlegesen

Operatív tevékenység

- minimal vagy kevésbé invazív
- kevés szövetroncsolás, jó vérzéscsillapítás
- sebszél lokálózása metszéskor és zárás előtt! (pre-emptiv analgesia)
- a szükségesnél nem hosszabb műtéti idő
- szövetroncsolás
- intraoperatív hypothermia

Fájdalomcsillapítás - az aneszteziológus -

Egyike alapvető feladatainknak

- ismerni a műtét nemét, menetét
- ismerni a beteget
- ismerni a sebészt - együttműködni!

Műtét előtti napon

- személyes kontaktusfelvétel a beteggel
- anxiolysis, sedatio
- fájdalomcsillapítás szükség szerint

Műtét előtt

- jó premedikáció, melynek optimálisan része a fájdalomcsillapító

Az aneszteziológiai módszer megválasztása

Elsődleges a műtét fajtájának megfelelő módszer, szem előtt tartva a postoperatív szakot is!

- regionális anesztézia - jó postoperatív fájdalomcsillapítás (de még javítható)**
- általános anesztézia - megfelelő dózisú fájdalomcsillapító!**

= az anesztetikum lehet rövid hatástartamú, az analgetikum ne legyen az, vagy ismételni

= ne ébredjen fájdalommal a beteg (naloxon !!?)

- kombinált: regionális és általános**

Pre-emptív analgesia

**Megakadályozni a fájdalom kialakulását
ill. öngerjesztővé válását!**

Minden módszer ezt kell, hogy célozza!

- sebészi lokál-anesztézia!**
- jól vezetett anesztézia!**
- nem megvárni a heves fájdalmat!**

Nociceptív anyagok

- 1. Tejsav, ADP, ATP, K⁺, ld. később**
  - ischaemiás fájdalmak
  - szövetroncsolás
- 2. Prostaglandinok**
  - önmagukban nem okoznak fájdalmat, de fokozzák a bradykinin és az 5-HT hatását
- 3. P-anyag**
  - lassú excitációs potenciált vált ki
- 4. Glutamát**
  - a glutamát a gerincvelői szinapszisban a fájdalomközvetítéséért felel („wind-up” mechanizmus)
  - NMDA-receptorok
  - a fájdalom rögzülése, krónikus fájdalom
- 5. Szerotonin, hisztamin, 5-HT, kininek**
- 6. Cytokinek**

Endogen antinocicepció

Endogen opiátok

- endorfinok (mo)
- enkefalinok
- dinorfinok (codein)

Képződnek a középagy periaqueductalis állományában
(az 5-HT-al együtt!)

Kötődnek

- g.velő hátsó szarva (lamina V.)
(ugyanitt kötődik a ketamin, N₂O is!)

Fájdalomcsillapítás szöveti szinten

**A nociceptív anyagok felszabadulásának,
közömbösítésének módjai, receptor-védelem**

Nociceptív anyagok

prostanoidok

neurokinin (serotonin, hisztamin)

bradykinin

Antinociceptív anyagok és módszerek

NSAIDs

Cox-2 inhibitorok

hypothermia (hűtés)

glycocorticoidok

antihisztamin

lokál-anesztetikumok

serotonin-antagonista

NSAID-ok, cyclooxygenáz-bénítók

A sérült sejtekből arachidonsav szabadul fel
(sejtmembrán destructio, LPS)
(+ kininek, K^+ , ATP .....)

Arachidonsav metabolizmusa

Arachidonsav metabolizmusa

Fájdalomingerre Cox - 2 jelenik meg!

Cox - 1 - constitucionális (GI, thr, oese)

Cox - 2 - indukálható. Agyban is termelődik!

NSAID-ok

NSAID-ok

- enyhe, közepes fájdalomban önmagukban, erős fájdalom esetén potencírozásra mindenképpen!
- csökkentik a Mo-igényt!
- kúp, injekció, i.m., később per os
- i.v. Ketoroloc
- számos gyógyszer, valamelyest különböznek
- analgetikus szempontból legjobb az Indomethacin, de a legtöbb mellékhatása lehet

NSAID-ok

- máj metabolizálja!

Kontraindikáció

- GRAB - gastric, renal, allergic, bleeding anamnesis
- ulceráció 5%

Szalicylátok, pirazon- származékok

Mindkettő a prostanoidok hatásának gátlása révén hat

- lázcsillapítás
- fájdalomcsillapítás

Mellékhatás

- a stressz-ulcus, ill. a meglévő hyperaciditásból származó gastrointestinalis panaszok súlyosbítása
- thrombocitáris aggregáció gátlás - adott esetben jó, de gyakrabban nemkívánatos
- szalicilát- és paracetamol abusus
- veseelégtelenség

Cox - 2 bénítók

Szelektívek

- ulceráció 2,5%

Legjobb preoperative adni

- csökkenti az opiát igényt
- gyulladáscsökkentő reakció és perifériás izgató hatás ↓
- bélműködés javul?

Készítmények

- per os

α_2 agonista

Spinalis

- a hátsó szarvban receptor

a Ca-csatorna nyitva marad

a K-csatorna zárva marad

csökken a membrán excitabilitása

csökken a transmitter felszabadulása

Supraspinalis - a hátsó inhibitoros pályák aktiválása

locus coeruleus

Hatáskülönbségek

sedatio

agy

gerincvelő

igen

igen

analgesia

nem

igen

RR ↓

igen

igen

Dexmedetomidin mellé 43%-ban nem volt szükséges Mo
(esetleg agyi analgesia?)

α_2 agonista

Clonidin, dexmedetomidine

Adagolás módja:

1. per os adva csökkenti az analgetikum-igényt
2. i.m. és i.v. nem csökkeni az analgetikum-igényt!
3. spinalisan 100-150 μg + LA
epiduralisan 8 μg / kg + LA

Hatása:

- megfelelő / jó
- dózisfüggő

Gyakorlatban:

- 3-6 $\mu\text{g}/\text{kg}$ per os 90'-el műtét előtt

Egyéb hatás:

- RR csökkentés - az idegesebb betegeken nagyobb $\downarrow$
- P nem jelentős változás
- vesében a GFR $\uparrow$, renin-secretio $\downarrow$
- több folyadék

volumenvisszatartó képesség

Fájdalomcsillapítás további lehetséges szintjei

Gerincvelő

NMDA receptor

α_2 receptor

GABA

α_2 - agonista

ketamin, N₂O

adenosin

neostigmin

CNS: α_2 - agonista

opioidok

(neuronal injury: ion-csatorna modulátorok)

Alkalmazási módok

1. Intramuscularis

- legkevésbé hatásos, bizonytalan

2. Intravénás

- bolus - nem megfelelő
- PCA - igen

3. Transdermalis

- postoperatív nem jó

4. Per os

- közvetlen postoperatív nem

5. Sublingualis

- buprenorphin

6. Kúp

- igen alkalmas és effektív!
- mint a közvetlen intravénás hatás! (80-90%-os bioeffektivitás)
- paracetamol
- NSAID-ok

Regionális anesztézia - regionális analgesia

Plexus anesztézia / felső-alsó végtagi

- hosszú hatástartamú LA (bupivacain)
- vasoconstrictorral
- opiátokkal kiegészíthető (szöveti μ receptorok!)

pl.: - 20 ml 2% Lidocain + 20 ml 0,5% bupi + 4 mg Mo

10-28 órás jó analgesia (egyébként 6-11 óra)

- 20 ml 2% Lidocain + 20 ml 0,5% bupi + 100 μ g fentanyl

8-13 órás jó analgesia

Epiduralis analgesia

Single epidural - spin/epidural - kombinált

Műtéthez LA, műtét végén opiát

- fentanyl
- morfin 2-4 mg
- sufentanyl

Az epidurális analgesia preferált, jó

- a stenotizált coronaria - diameter nő
- diaphragma - funkció nő

**A epiduralis fájdalomcsillapítás kétségtelenül invazív,
azonban jól kell előírni, ellenőrizni !**

Epidurális analgesia

1. Folyamatos LA

- szegmentben!
- tudni az érzéstelenítendő területet
- bupivacain 0,125% 1 ml/10 tskg/óra
- bél motilitáshoz effektív TH 8 körül
- ha szélesebb az analgesia, hypotensio lehet
- ne legyen hypovolaemiás a beteg!
- perfúzió javításához kiváló

2. Folyamatos LA + bolus opiát

- morfin : 12-24 óránként 4-2 mg bolus

3. Csak opiát: Mo 4-2 mg / 12-24 óra

4. PCRA

Epidurális analgesia

Obszerváció

- fontos: RR, P, SpO₂
- előírni, ellenőrizni

Szövődmények

- hypotensio - hypovolaemia
- bradycardia - magas blokk
- bradypnoe - opiátok esetén 8-10/min, de kompenzáló hyperpnoe van, ezért a percventilláció általában megtartott
a sat. nem feltétlenül csökken
- motoros kiesés

Ezért a betegeket célszerűen őrzőben, intenzíven kell elhelyezni!

Perifériás opiátok

Lokális opiátok

- arthroscopia után 100 µg fentanyl
- nem-ízületi műtéteknél nem megfelelő

Spinális opiátok

- lokál-anesztetikumhoz 100 µg fentanyl

azonban

a nálunk forgalmazott fentanyl (és Mo) leírásában nem szerepel, hogy intratechalisán adható!

- fentanyl szegmentálisan hat
- Mo centrálisan is és szegmentálisan is

Receptorok, farmakológia, gyógyszerek

	analgesia	euforia	szedáció	légzésdepr.	Mo	nalbuphin
μ -rec.	supraspin spinalis	++	++	++	+++	++
κ -rec.	spinalis	-	+	+	+	++
δ -rec.	-	++ diszforia	-	-	-	+

Morfin-receptrok és agonisták

μ - morfin

κ - dinorfin A

δ - encephalin

ORL I - organon FQ

spec. μ_1 - μ_2 antagonistá Q

μ_3 antagonistá: M - 6 - G

Enyhe opioidok

1. Hydromorfin 1/5 - 1/8 Mo

- természetes anyag

2. Dihydrocodein (DHC)

- félszintetikus ópium-alkaloida, max. 0,16 hatásereőség

2. Tramadol (Contramal, Buprenorphin)

- nem szelektív, szintetikus
- gátolja a NA re-uptake-et, és a serotinin-kiválasztást?

Alkalmazás

- enyhe / közepes fájdalmak
- paracetamollal, NSAID-al kombinálva!

Nalbuphin

Kevert agonista-antagonista

Analgesia:

- spinális szinten ++ interferál a tiszta μ -agonistákkal
- felfüggeszti a μ -receptorhoz kötött analgesiát!
- hypotensio, erős fájdalom, tachycardia!

Légzésdepresszió

- 10 mg nalbuphin és 10 mg Mo
azonos szedáció, analgesia és légzésdepresszió!

Az a baj, hogy elégtelen mennyiséget adnak! Viszont ha elegendőt adnának, a szedáció és a diszforia lenne nagyobb!

- leggyakoribb mellékhatás a hányás

Nalbuphin

Hatásbeállítás: 3-10 ‘

Hatástartam: 30 mg/70 kg esetén 3-6 óra

- de ennél kevesebbet adnak - 1-1,5 óra

Jó mérsékelt és enyhe fájdalomban, de ne gondoljuk, hogy az opioidokkal kapcsolatos minden gondot megoldja!

- addictio, abusus, megvonási tünet van, kisebb

Polymodalis analgesia

1. seb infiltrációja

2. bázis fájdalomcsillapító

- 1 g paracetamol kúp 8 óránként
- v. - 100 mg Indomethacin kóp 8 óránként
- v. - 50 mg diclofenac kúp 4 óránként
- v. - 20 mg piroxicam i.m. 12 óránként
- v. - 50 mg ketorolac i.v. 12 óránként

3. epidurális fájdalomcsillapítás és / vagy. Morfin PCA

Beteg által vezérelt fájdalomcsillapítás (PCA)

1. Bolus adagolás, i.v.

- a Mo még mindig a legjobb, leghatékonyabb fájdalomcsillapító!
- indokolatlan, tudatlanságból adódó félelem!
- már műtét végén el lehet kezdeni - 2-4-10 mg
- nem kell félni a mellékhatásoktól - ismerni és obszerválni kell

Kezdés, felépítés

- 0,05 mg/kg bolus ($\sim 3,5 \text{ mg} \Rightarrow 4 \text{ mg}$)
- 5-10'-es kioltás
- 0,01-0,015 $\mu\text{g/kg}$ bázis adagolás

PCA

Elve:

- a beteg érzi a fájdalmat
- mozgás, egyéb fájdalmat kiváltó tevékenység esetén maga adhatja
- a beteg részt vesz a fájdalomcsillapításban!

Nehézségei:

- eszköz szükséges hozzá
- a beteg kellő együttműködése szükséges

Mellékhatások:

- hányinger, hányás lehet (8-21%)
- légzésdepressio: frekvencia $< 8/\text{min}$
inkább kumuláció esetén
- szedáció mélyül
csökkenteni a dózist
- felfüggesztés - naloxon

PCA - opioidok

Kiváló, azonban az Mo-t célszerű kombinálni NSAID-al

- az opioid-szükséglet 20-30%-ra csökken
- mellékhatások csökkennek 25%-ra

Nem-gyógyszeres fájdalomcsillapítás

- hűtés - melegítés
- masszázs
- TENS
- megfelelő fektetés, a fájdalmas végtag polcolása, nyugalomba helyezése
- anxiolysis postoperative is!
- az éjszakai nyugalom biztosítása (altatók)

NB: nem pótolják a fájdalomcsillapítót, de potenciórozzák a hatást és csökkentik az acceleratiót!

Meddig és hogyan?

Műtét napja és postoperatív első nap (i.v., epidural)

- erős fájdalomcsillapítók hatékony módszerrel
- több gyógyszer együtt

További napok

- fokozatosan leépíteni

Néhány aranyszabály

- 1. A beteg fájdalmát komolyan venni**
- 2. A mozgást ne korlátozza**
  - ne legyen mély a szedáció
  - korai mobilizálás elve!
  - a mozgási fájdalmat extra dózissal kezelni
- 3. Indokolt-e a fájdalom?**
  - nincs-e mögötte szövődmény?
- 4. Ne legyen „szünet” a fájdalomcsillapításban!**
- 5. Kombinált legyen!**
  - időben
  - gyógyszerben és módszerben

Fájdalomcsillapítás

- a nővér -

A nővér érdekelt a fájdalomcsillapításban!

- csak nem tudja

- meg kell tanítani → oktatás

- rá fog jönni → el kell kezdeni!

Oktatás rendszeresen

- helyi, betegágy melletti

- rendszeres, továbbképző és felfrissítő

- a pozitív attitűdöt erősíteni

Fájdalomcsillapítás - intézeti rendszer -

Szellemiség - mindenütt az aneszteziológia

Acute Pain Service

- aneszteziológus szakmai vezetés
- valóságos diplomás ápolói munka!
- orvos írja elő a gyógyszert és módszert
- szakdolgozó végzi a tényleges munkát
- dokumentáció
- minőségbiztosítás

Infrastrukturális

- kevés szükséges - pumpák
- melegítés eszközei ...